
NOSTALJİ / NOSTALGIA

Hangi Felsefe?*

AHMED REFİK

Hazırlayan

İLYAS ALTUNER

Arş. Gör. | Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Memlekete Teeddüd-i İlmî ve Felsefî Kütübhânesi gibi zengin bir hazîne-i irfân ihdâ eden Bahâ Tevfik Bey *Zekâ*'da neşr ettikleri bir makâlelerinde bizde felsefenin bugünkü hâlimden ve felsefî cereyânlardan bahs ederlerken bizde felsefeye karşı gösterilen tehâlük-i şebâbî güzelce tahlil ediyorlar ve birinci makâlenin sonlarında diyorlar ki:

“Garb felsefesine gelince bu husûsda biraz tevakkuf edeceğiz, çünkü artık dünyânın her tarafı birleşti, bir tarafta elde edilen bir muvaffakiyet sür'atle diğer taraflara şâyi' oluyor ve müterakkî kavimlerin edebiyâtları gibi felsefeleri de diğer kavimlerin edebiyât felsefelerine nüfûz ediyor. Hattâ onu tamâmiyle işgâl ediyor. İşte şimdi biz bu vaz'iyetdeyiz. Avrupa'dan gelen felsefe cereyânlarına ma'rûz bulunuyoruz. Acabâ bu ereyânlara karşı ne yapmalıyız? Müdâfaa mı etmeli, yoksa açılmalı mıyız ve ne yapıyoruz?”

Mes'ele pek küçük ve ehemmiyetsiz bir şey olsa en sondaki suâllere birer sudan cevâb verilirdi. Lâkin ben bu cevâbları bir haftada bile hâzırlıyacağımı ümîd etmediğim için tahlilâta girişmeğe mecbûr oldum.

Dünyânın her tarafının birleştiğini iddiâ etmek bir nazariye

* *İştirak Dergisi*, 1, 7 Haziran 1328, ss. 9-11.

gibi kabûl edilebilir, vesâit-1 nakliye ve münâsebât-1 ticârîye bütün memâlik-i hâzırâyı yekdiğerine zâhirî birtakım revâbit ile bağlamış- sa da bu revâbitin felsefî cereyânlarla vâsita olacak kadar kuvvetli olmadığı bedihîdir. Meselâ, bugün Avustrâlya kıt'asına, yâhûd Hindistân'a yeni Avrupa felsefesinin nüfûz ve intişâr etdiğini iddiâ etmek pek vâhî bir hayâldir ki sende kalır zâhirî olan revâbit-1 ticârîye ve diplomasiyeden başka ba'zı ma'nevî mevânî' vardır ki onlar akvâm arasında anlaşmak mes'elesini tas'ib eder.

Bugün Hindistân'ın içerilerine gerek Osmânlı, gerek teb'a-i sâire İslâmlarının girmeleri memnû'dur; bu memnûiyet sırf Türkiye'den gelecek cereyânlarla hâil olmak fikriyle ihdâs olunmuşdur.

Dünyânın, daha doğru bir fikirle dünyâ fikirlerinin ba'zı mesâil-i asliyede birleşdiğini, hem fikir olduğunu pek basit bir sûrette kabûl edebiliriz, bu böyle kabûl olunca akvâmın en zekîlerine, en mütetebbi'lerine hâss olan "felsefe" cereyânlarının da binde iki (bizde on binde iki) kişi tarafından tedkik veya kabûl olduğunu anlayıveririz. Uzaklara gitmeye ne hâcet? Kaç kişi felsefe ile uğraşıyor? Dâru'l-Fünûnumuzda felsefe ne hâlde? Teceddüd-i İlmî ve Felsefî Kütübhânesi'nden başka hangi kitâbcı felsefî bir iki eser neşrine himmet etdi?

Felsefe, edebiyat gibi diğerkavimlerin felsefesine nüfûz eder deniliyor. Beşerin arz üzerinde sürdüğü hayât devri kadar bir ömre mazhar olan felsefenin bugün Aristoteles ve Platon zamânında bulunduğu hâlde kalması, bugün efkâr-1 cedîde diye bize yutdurulan yaldızlı ve süslü hablların dünkü felsefelerin rütüş edilmiş sûretleri olduğu ortadadır.

"Panteizm" hâlâ meskît-1 re'si olan Hindistân'ın şekli- rumûzunu muhâfaza ediyor; Demokritos'un yâdigârı olan atom nazariyesi asr-1 hâzır felsefe-i mâddiyesinin babası oluyor. Schopenhauer Buddha'dan, Nietzsche Zerdüş'ten Spinoza İbn Rüşd'den ahz-i irfân ediyor; demek ki felsefe âleminde bugünkü fikirlerin babası dünkü fikirlerdir, mevcûdât-1 uzviyenin imtidâdı gibi efkâr-1 felsefiye de birbirine merbût ve müselseldir.

Esâsen bütün efkâr-1 felsefiye -ma'nevî olsun, mâddî olsun-

muhtelif asıllardan değil, bir asıldan zuhûr etmiştir. Felsefe-i mâdiye ile panteizm arasında fark, sırf kelimât ve ta'bîrât ihtilâfından meydana gelmiştir. Spiritualistleri, bütün mesâlik-i felsefiyeden ayıran ihtilâf da sırf marazî bir fikir ihtilâfından ibâretedir. Yoksa hakikat ne sufestî bir mantıkla ne de metafizik esâsâtiyle yıkılabilir. Hakikat dâimâ hakikatdir.

Akvâm-ı sâire nüfûz-i felsefisini ihâta eden bu tahdîdât ya'nî mevânî' arasında mu'tekîdât dahî şâyân-ı dikkatdir. Avrupa'dan gelen felsefe cereyanlarına karşı vaz'iyetimizin ne olacağını biraz düşünelim!

Ve san'at-ı hâzırımız nazar-ı dikkate alınacak olursa müstakil bir meslek-i felsefi teşkil edecek bir felsefemiz yoktur, bu da tabîatiyle olamayacaktır. Çünkü inkılâb ve ihtilâl fikriyle yorulmuş olan dimâğların ne metîn bir edebiyâtı, ne de müşahhas bir felsefesi olabilir. Voltaire'in, Rousseau'nun efkâr-ı inkılâbiyesiyle yaşayan on sekizinci asrın nısf-ı ahîr felsefesi ihtilâl-i kebîrin zuhûriyle iflâs etmiş ve tâ on dokuzuncu asrın ilk rub'una kadar ne esâsî bir sîmâyı san'at görünmüş, ne de rûhları yaşatabilecek bir felsefe ortaya konmuş...

Ahvâl-i hâzıra-i ictimâiyemiz bugün felsefi bir şahsiyet göstermemize müsâade etmiyor, ve Avrupa felsefesini tamâmîyle, bilâ tedkîk ve teemmül almaklığımız da olmuyor, olamıyor...

Çünkü şark ile garb başka başka şeyler. İşte mâni' bu!.. Gelecek nüshamızda ne yapacağımızı tedkîk ederiz.

هانگی فلسفه ؟

ملکته «تجدد علمی و فلسفی» کتبخانه‌سی
کبی زنگین بر خزینه عرفان اهدا ایدن بها
توفیق بک «ذکا» ده نشر ایشدگری بر
مقاله‌لرنده بزده فلسفه‌نک بو کونکی حائندن
و فلسفی جریانلردن بحث ایدرلرکن بزده فلسفه‌یه
قارشی کوسترین تهالک شبانی کوزلبه تحلیل
ایدیورلر و برنجی مقاله‌نک صوکارنده
دیورلرکه:

«غرب فلسفه‌سنه کلنجه بو خصوصده
«بر آرز توفیق ایده‌کنز ، چونکه ارتق
«دنیا‌نک هر طرفی برلشدی ، بر طرفده اله
«ایدیلن بر موقفت سرعته‌له دیکر طرفله
«شایع اولیور و مترقی قوملرک ادبیاتلری کبی
«فلسفه‌لری ده دیکر قوملرک ادبیات فلسفه‌لرینه
«نفوذ ایدیور . حتی اونی تمامیه اشغال
«ایدیور . ایشته شمعی بز بو وضعیتده بز .
«اوروپادن کنن فلسفه جریانلرینه معروض
«بولیسورز . عجبا بو جریانله قارشی نه
«یاغمالی بز ؟ مدافعه‌می ایتلی ؟ یوقسه آچیلما .
«لی‌می بز ؟ ونه یاپورز ؟»

مسئله بک کوچک واهیمتسز برشی اولسه
اک صوکرده‌کی سؤالره برصودن جواب
وریلیردی . لکن بن بو جوابلری بر هفته‌ده
بیله حاضرلیه‌جغمی امید ایتدیکم ایچین تحلیلاته
کیریشمکه مجبور اولدم . .

دنیا‌نک هر طرفنک برلشدیکنی ادعا
ایتمک بر نظریه کبی قبول ایدیه بیسایر ،
وسائط نقلیه و مناسبات تجاریه بوتون ممالک
حاضره‌نی یکدیگرینه ظاهری پرتاقم روابط
ایله باغلامشسه‌ده بوروابطک فلسفی جریانله
واسطه اوله‌جق قدر قوتنی اولدیغی بدبهدر .
مثلا : بوکون اوسترالیا قطعه‌سنه ، یاخود

کندوسنه واقع اولان هجوملره اهمیت و برمیور ،
ایجاب ایتدیکه رقیبلره چاریشپوردی .

روسو بو نطق تحریرسینده معارف
و ادبیاتی ، علوم و صنایعی بو یوک بر فصاحتله
ذم ایتدکنصکره جمعیت بشریه‌یه ، مدینه
هجوم ایتدی روسونک بونلره قارشو اولان
ایکنجی هجومی «تأسیس» که مقدمه‌سنده در .
بو مسابقه‌دن صکره آقاده‌می بکی بر

ایکنجی مسابقه ده اورتبه آتمشدی . بو
مسابقه‌نک موضوعی ، «انسانلر آره‌سندنکی
عدم مساواتک منشأی» ایدی . روسو بو
سفرده نطق تحریرسینی یازدی آقاده‌می‌یه
کوندردی . روسونک وضع ایتدیکی نظریاتک
شئوننه رغماً آقاده‌می عالم تحریرده حصوله‌کنی

محتمل اولان اختلال و عصبیاندن قورقورق
برنجیک مکافاتندن بو اثری محروم برآقادی .
بو نطق تحریرسینده روسو دیورلرکه :

«ای تشکل ایتش بر دولته انسانلرک
کافه‌سی مادیدر بر فرد علمدر ، یاخود ده
زیاده ماهرده بهانه‌سییه بویه بر حکومت .
افراد سائردهن تقریق ایدلنر . یالکنز تقریق
انسانلرک عاقل و کامل اولسی صورتیه اوله‌بیلیر .
حتی بو صولک صورت و تقریق‌ده علی الاکثر
خطالیدر ؛ چونکه انسانلری حیل‌کار و مرانی
یاپار ،

ممدوح سلیمان

مابدی وار

